GOTICO-ANTIQUA, PROTO-ROMAN, HYBRID.
15TH CENTURY TYPES BETWEEN GOTHIC AND ROMAN
ATELIER NATIONAL DE RECHERCHE TYPOGRAPHIQUE

SWEYNHEYM & PANNARTZ ‘SUBIACO’ PROTO-ROMAN 120R
KONRAD SWEYNHEYM & ARNOLD PANNARTZ
SUBIACO 1465

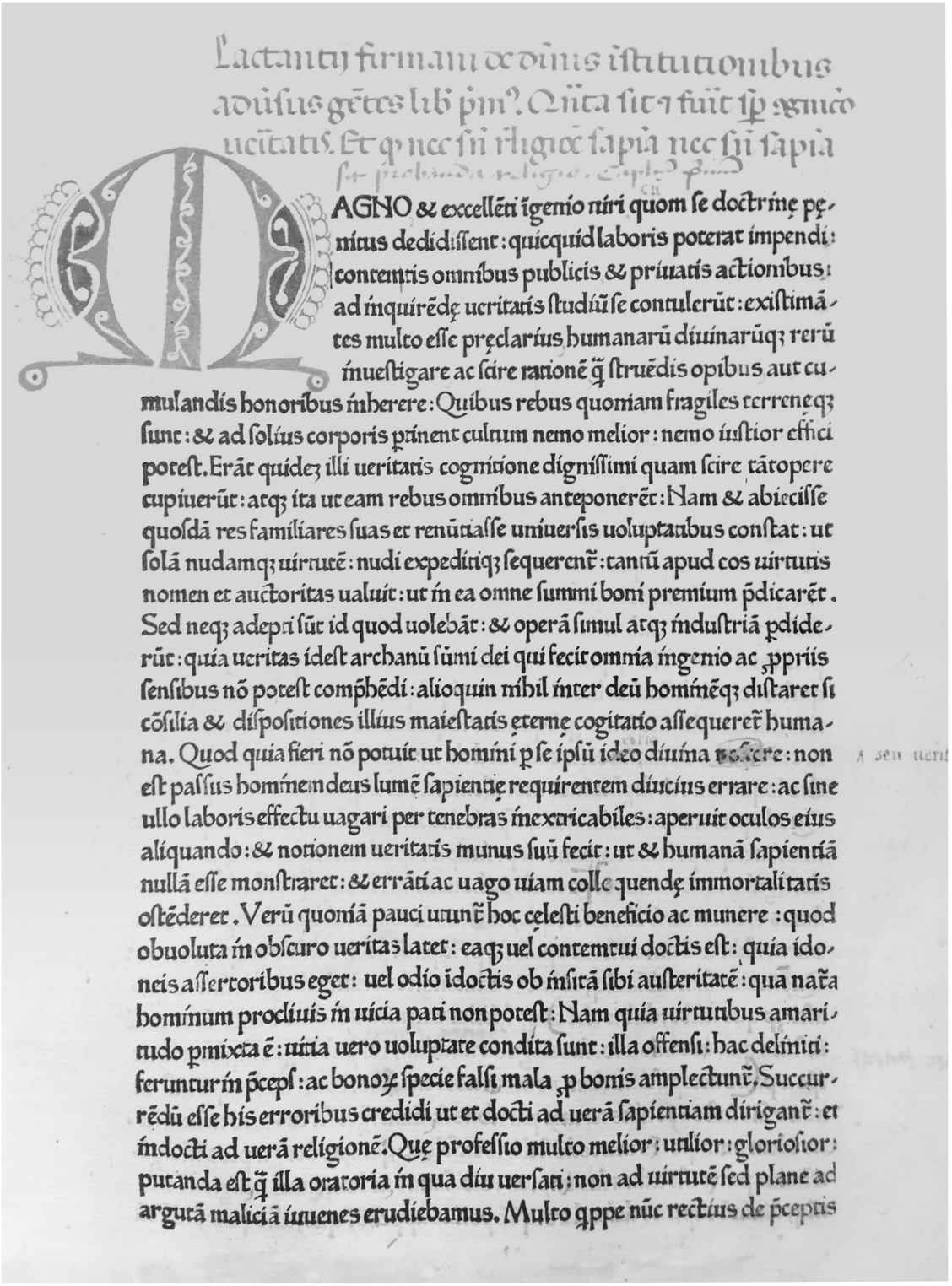

Lactantij firmiani de diuinis institutionibus
aduersus gentes lib. primus. Quita sit ij fuit ingenio
uenitatis. Et q nec sui religione sapia nec sui sapia

AGNO & excellẽti igenio viri quom se doctrinę pe-
nitus dedidissent: quicquid laboris poterat impendi:
contemptis omnibus publicis & priuatis actionibus:
ad inquirẽdę ueritatis studiũ se contulerũt: existimã-
tes multo esse pręclarius humanarũ diuinarũq; rerũ
inuestigare ac scire rationẽ q̃ struẽdis opibus aut cu-
mulandis honoribus inherere: Quibus rebus quoniam fragiles terreneq;
sunt: & ad solius corporis ptinent cultum nemo melior: nemo iustior effici
potest. Erãt quidez illi ueritatis cognitione dignissimi quam scire tãtopere
cupiuerũt: atq; ita ut eam rebus omnibus anteponerẽt: Nam & abiecisse
quosdã res familiares suas et renũtiasse uniuersis uoluptatibus constat: ut
solã nudamq; uirtutẽ: nudi expeditiq; sequerentur: tantũ apud eos uirtutis
nomen et auctoritas ualuit: ut in ea omne summi boni premium pdicarẽt.
Sed neq; adepti sũt id quod uolebãt: & operã simul atq; industriã pdide-
rũt: quia ueritas idest archanũ sũmi dei qui fecit omnia ingenio ac ꝓpriis
sensibus nõ potest comphẽdi: alioquin nihil inter deũ hominẽq; distaret si
cõsilia & dispositiones illius maiestatis eterne cogitatio assequerẽt huma-
na. Quod quia fieri nõ potuit ut homini ꝑse ipsũ ideo diuina rostere: non
est passus hominem deus lumẽ sapientię requirentem diucius errare: ac sine
ullo laboris effectu uagari per tenebras inextricabiles: aperuit oculos eius
aliquando: & notionem ueritatis munus suũ fecit: ut & humanã sapientiã
nullã esse monstraret: & erãti ac uago uiam colle quendę immortalitatis
ostẽderet. Verũ quoniã pauci urunt hoc celesti beneficio ac munere: quod
obuoluta in obscuro ueritas latet: eaq; uel contemtui doctis est: quia ido-
neis assertoribus eget: uel odio idoctis ob insitã sibi austeritatẽ: qua naẽa
hominum prodiuis in uicia pati non potest: Nam quia uirtutibus amari-
tudo pmixta ẽ: uitia uero uoluptate condita sunt: illa offensi: hac deliniti:
feruntur in pceps: ac bonoꝝ specie falsi mala ꝓ bonis amplectunt. Succur-
rẽdũ esse his erroribus credidi ut et docti ad uerã sapientiam diriganẽ: et
indocti ad uerã religionẽ. Que professio multo melior: utilior: gloriosior:
putanda est q̃ illa oratoria in qua diu uersati: non ad uirtutẽ sed plane ad
argutã maliciã iuuenes erudiebamus. Multo qppe nũc rectius de pceptis

AGNO & excellẽti igenio viri quom se doctrinę pe-
nitus dedidissent: quicquid laboris poterat impendi:
contemptis omnibus publicis & priuatis actionibus:
ad inquirẽdę ueritatis studiũ se contulerũt: existimã-
tes multo esse pręclarius humanarũ diuinarũque rerũ
inuestigare ac scire rationẽ q̃ struedis opibus aut cu-
mulandis honoribus inherere: Quibus rebus quoniam fragiles terreneq;
sunt: & ad solius corporis ptinent cultum nemo melior: nemo iustior effici
potest. Erãt quidez illi ueritatis cognitione dignissimi quam scire tãtopere
cupiuerũt: atq; ita ut eam rebus omnibus anteponerẽt: Nam & abiecisse
quosdã res familiares suas et renũtiasse uniuersis uoluptatibus constat: ut
solã nudamq; uirtutẽ: nudi expeditiq; sequerentur: tantũ apud eos uirtutis
nomen et auctoritas ualuit: ut in ea omne summi boni premium pdicarẽt.
Sed neq; adepti sũt id quod uolebãt: & operã simul atq; industriã pdide-
rũt: quia ueritas idest archanũ sũmi dei qui fecit omnia ingenio ac ꝓpriis
sensibus nõ potest comphẽdi: alioquin nihil inter deũ hominẽq; distaret si
cõsilia & dispositiones illius maiestatis eterne cogitatio assequerẽt huma-
na. Quod quia fieri nõ potuit ut homini ꝑse ipsũ ideo diuina rostere: non
est passus hominem deus lumẽ sapientię requirentem diucius errare: ac sine
ullo laboris effectu uagari per tenebras inextricabiles: aperuit oculos eius
aliquando: & notionem ueritatis munus suũ fecit: ut & humanã sapientiã
nullã esse monstraret: & erãti ac uago uiam collequendę immortalitatis
ostẽderet. Verũ quoniã pauci urunt hoc celesti beneficio ac munere: quod
obuoluta in obscuro ueritas latet: eaq; uel contemtui doctis est: quia ido-
neis assertoribus eget: uel odio idoctis ob insitã sibi austeritatẽ: qua naẽa
hominum prodiuis in uicia pati non potest: Nam quia uirtutibus amari-
tudo pmixta ẽ: uitia uero uoluptate condita sunt: illa offensi: hac deliniti
feruntur in pceps: ac bonoꝝ specie falsi mala ꝓ bonis amplectunt. Succur-
rẽdũ esse his erroribus credidi ut et docti ad uerã sapientiam diriganẽ: et
indocti ad uerã religionẽ. Que professio multo melior: utilior: gloriosior:
putanda est q̃ illa oratoria in qua diu uersati: non ad uirtutẽ sed plane ad
argutã maliciã iuuenes erudiebamus. Multo qppe nũc rectius de pceptis

DE DIVINIS INSTITUTIONIBUS ADVERSUS GENTES, LACTANTIUS, 1465 ACTUAL SIZE

ACTUAL SIZE: 17 PT

AGNO & excellẽti ĩgenio ṽiri quom se doctrinę pę-
nitus dedidissent: quicquid laboris poterat impendi:
contemtis omnibus publicis & priuatis actiombus:
ad inquirẽdę ueritatis studiũ se contulerũt: existimã-
tes multo esse pręclarius humanarũ diuinarũq; rerũ
inuestigare ac scire rationẽ q̃ struẽdis opibus aut cu-

AGNO & excellẽti ĩgenio ṽiri quom se doctrinę pę-
nitus dedidissent: quicquid laboris poterat impendi:
contemtis omnibus publicis & priuatis actiombus:
ad inquirẽdę ueritatis studiũ se contulerũt: existimã-
tes multo esse pręclarius humanarũ diuinarũq; rerũ
inuestigare ac scire rationẽ q̃ struẽdis opibus aut cu-

ABCDEFGHI
KLMNNOPQ
RSTVXYZ

abcdefghílmmnn
opprrsſtuuvxyz
ΓΜΥΩΔΗΑΒΣΕΘ

SWEYNHEYM & PANNARTZ 'SUBIACO' PROTO-ROMAN 120R

110 PT

ABCDEFGHIKLM
MNNOPQuRSTV
XYZaãbƀcčctct̃dđ
eẽęfffſggǧg̃hħiĩímú
úũlłlʼmmm̄ṁm̊nnńṅ
ṁoõppꝓpꝑṗqq̇q̃q̃q̊
ꝗꝗ̃ꝗrrr̃ꝛnsſßʒſſꝺſt
tt̃ta̅ta̅ũuũůu̇úvxx̊ẋ
y&ꝛc.ȝꝫ9ꝛμνωꞎβα

COLLECTED SOURCES SCALE: 400%

ABCDEFGHIKLM
MNNOPQuRSTV
XYZaãbƀcčctct̃dđ
eẽęfffſggǧg̃hħiĩímú
úũlłlʼmmm̄ṁm̊nnńṅ
ṁoõppꝓpꝑṗqq̇q̃q̃q̊
ꝗꝗ̃ꝗrr̃ꝛnsſßʒſſꝺſt
tt̃ta̅ta̅ũuũůu̇úvxx̊ẋ
y&ꝛc.ȝꝫ9ꝛμνωꞎβα

FULL GLYPHSET

ϩσεθιϊκλξοπρτϋφχ
ϥϯθ.:ϩ

COLLECTED SOURCES

FULL GLYPHSET

Non eram nescíus Brute cum quae summís íngeníís exquísítaque doctrína phílosophí Graeco sermone tractavíssent ea Latínís lítterís mandaremus fore ut híc noster labor ím varías reprehensíones íncurreret. nam quíbusdam et íís quídem non admodum índoctus totum hoc dísplícet phílosophari. quídam autem non tam íd reprehendunt sí remíssíus agatur sed tantum studíum tamque multam operam ponendam ím eo non arbítrantur. erunt etíam et íí quídem erudíti Graecís lítterís contemnentes Latínas quí se dícant ím Graecís legendís operam malle consumere. postremo alíquos futuros suspícor quí me ad alías lítteras vocent genus hoc scrídendí etsí sít elegans personae tamen et dígnítatís esse negent. Contra quos omnís dícendum breviter existímo. Quamquam phílosophíae quídem vituperatoríbus satís responsum est eo líbro quo a nobís phílo sophía defensa et collaudata est cum esset accusata et vítupe rata ab Hortensío. quí líber cum et ubí probatus víderetur et íís quos ego posse íudícare arbítrarer plura suscepí verítus ne movere hominum studía vídérer retínere non posse. Quí autem sí maxíme hoc placeat moderatíus tamen íd volunt fíerí dífficílem quandam temperantíam postulant ín eo quod semel admíssum coercerí reprímique non potest ut propemodum íustíorí bus utamur íllís quí omníno avocent a phílosophía quam bís quí rebus ínfínítís modum constituant ín reque eo melíore quo maior sít medíocrítatem desíderent. Síve ením ad sapíentíam perveníri potest non paranda nobís solum ea sed fruenda etíam sapíentía est síve hoc díffícile est tamen nec modus est ullus ínvestígandí verí nísí íníveneris et quaerendí defatígatío turpís est cum íd quod quaeritur sít pulcherrimum. etenim sí delectamur cum scrídímus quís est tam ínvídus quí ab eo nos abducat sím laboramus quís est quí alienae modum statuat índustriae nam ut Terentianus Chremes non ínhumanus quí novum vícínum non vult fodere aut arare aut alíquíd ferre denique non ením íllum ab índustría sed ab ínlíberalí labore deterret síc ístí curíosí quos offendít noster mínime nobís ínícucundus labor. ís ígítur est díffícílíus satís facere quí se Latína scrípta dícunt contemnere. ím quíbus hoc primum est ím quo admírer cur ím gravíssímís rebus non delectet eos sermo patrius cum ídem fabellas Latínas ad verbum e Graecís expressas non ínvíti legant. quís enim tam ínímícus paene nomíní Romano est quí Ennií Medeam aut Antíopam Pacuvíí spernat aut reícíat quod se ísdem Eurípídís fabulís delectari dícat Latínas lítteras oderít Synephebos ego ínquít potíus Caecílí aut Andriam Terentí quam utramque Menandri legam A quíbus tantum díssentío ut cum Sophocles vel optime scrípserít Electram tamen male conversam Atilí míhí legendam putem de quo Lucílíus ferreum scrípторem verum opínor scrípторem tamen ut legendus sít. rudem enim esse omníno ím nostrís poetís aut

rimum. etenim sí delectamur cum scrídímus quís est tam ínvídus quí ab eo nos abducat sím laboramus quís est quí alienae modum statuat índustriae nam ut Terentianus Chremes non ínhumanus quí novum vícínum non vult fodere aut arare aut alíquíd ferre denique non ením íllum ab índustría sed ab ínlíberalí labore deterret síc ístí curíosí quos offendít noster mínime nobís ínícucundus labor. ís ígítur est díffícílíus satís facere quí se Latína scrípta dícunt contemnere. ím quíbus hoc primum est ím quo admírer cur ím gravíssímís rebus non delectet eos sermo patrius cum ídem fabellas Latínas ad verbum e Graecís expressas non ínvíti legant. quís enim tam ínímícus paene nomíní Romano est quí Ennií Medeam aut Antíopam Pacuvíí spernat aut reícíat quod se ísdem Eurípídís fabulís delectari dícat Latínas lítteras oderít Synephebos ego ínquít potíus Caecílí aut Andriam Terentí quam utramque Menandri legam A quíbus tantum díssentío ut cum Sophocles vel optime scrípserít Electram tamen male conversam Atilí míhí legendam putem de quo Lucílíus ferreum scrípторem verum opínor scrípторem tamen ut legendus sít. rudem enim esse omníno ím nostrís poetís aut

DE FINIBVS BONORVM ET MALORVM, CICERO, TUSCULUM, 44 BC 14/16 PT

LATIN ABBREVIATIONS

ã	am
c̃t	ct
d̃	de
	des
	dícit
	díctus
	dís
	dít
	dum
	und
ẽ	em
	en
	est
h̄	hic
g̊	ergo
ĩ	ín
	íní
	ím
	ímu
	íre
	mí
	mín
	ní
	ním
l̃	ul
	lu
m̄	men
	mn
	mne
	mní
	mun
	tum
ñ	an
	ene
õ	on
	om
	ío
	odo
p̤	par
	per
ꝓ	pro
	prop
ṗ	pu
	pur
	put
q̤	quíd
q̃	qua
q̃	quídam
q̃	que
q̃	qua
q̊	quo
q̃	quod
q̃	quodam
t̃	tío
ũ	um
	un
&	et
ʒ	et
ꝯ	rum
9	us

HISTORICAL LIGATURES
STANDARD LIGATURES

c̃t	ct
ff	ff
fi	fí
lı	lí
ím	íu
ḿ	ní
ra	ra
rı	rí
ſſ	ſſ
ſʒ	ſʒ
ta	ta
tı	tí
tu	tu
uí	uí

HISTORICAL FORMS
STYLISTIC ALTERNATES

SS01	M	M
SS02	fi	fi
SS03	ſ	s

CONTEXTUAL ALTERNATES

m	m
n	n
ı	í
p	p
r	r
u	u

OPENTYPE FEATURES

SWEYNHEIM & PANNARTZ ‘SUBIACO’ 120R [TW MA10000], PROTO-ROMAN FIRST USED IN SUBIACO BY KONRAD SWEYNHEIM & ARNOLD PANNARTZ, FOR AN EDITION OF DONATUS IN 1465 (NO LONGER PRESERVED) AND USED UNTIL 1467 IN FOUR EDITIONS IN TOTAL.

TYPE DESIGN WORKSHOP WITH STUDENTS OF ANRT AT BIBLIOTECA STATALE DEL MONUMENTO NAZIONALE DI SANTA SCOLASTICA, HELD BY ÉMILIE RIGAUD, THOMAS HUOT-MARCHAND, AND JÉRÔME KNEBUSCH, SUBIACO, MAY 2018.

SOURCES: *DE DIVINIS INSTITUTIONIBUS ADVERSUS GENTES,* LACTANTIUS*,* 1465 [ISTC IL00001000] *& DE CIVITATE DEI,* AUGUSTINUS, 1467 [ISTC IA01230000].

WORKSHOP PARTICIPANTS: ALEXIS FAUDOT, RÉMI FORTE, MORGANE PIERSON, RAFAEL RIBAS, TANGUY VANLAEYS, ROSALIE WAGNER, ISIA YUROVSKY, ELOÏSA PÉREZ, FRANCIS RAMEL.

FONT DESIGNED AND PRODUCED BY ALEXIS FAUDOT AND RAFAEL RIBAS, DIRECTED BY JÉRÔME KNEBUSCH, ATELIER NATIONAL DE RECHERCHE TYPOGRAPHIQUE (ANRT), NANCY.

IMAGES: COPYRIGHT ANRT, NANCY.

PUBLISHED UNDER THE SIL OPEN FONT LICENCE AND AVAILABLE AT GOTICO-ANTIQUA.ANRT-NANCY.FR

COPYRIGHT ANRT, ALL RIGHTS RESERVED, 2020.
VERSION: 1.1, 11 FEBRUARY 2020
ADDED GLYPHS:

ȷUWȷkw